

ЗАХИСТУ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ВІД ТЕХНОГЕННИХ КАТАСТРОФ Державний науковий центр (ДНЦЗКСТК)

Створ. 2007 у Києві шляхом реорганізації Держ. наук.-вироб. підприємства «Центр захисту культур. спадщини від надзвич. ситуацій», засн. 2001 на базі Істор.-культурол. експедиції (ІКЕ), організов. 1991 при Мінчорнобилі України (від 1996 — Міністерство з питань надзвич. ситуацій, МНС) з метою врятування і збереження культурно-істор. спадщини у зоні Чорноб. катастрофи. Утворення ІКЕ ініціювали 1989 Р. Омеляшко (кер. ІКЕ, від 2007 — директор ДНЦЗКСТК), Г. Гончаренко, О. Неживий. ІКЕ складалася з координов. МНС тимчасових твор. колективів, утвор. на базі наук. установ НАНУ: Інституту народознавства (Львів), Інституту української мови та Інституту археології (обидва — Київ), а також Рівнен. інституту культури, Черніг. пед. інституту, обл. та рай. істор.-краєзнав. музеїв, громад. організацій (зокрема Київ. міської організації «Зелений світ»), у яких у різний час працювало понад 200 науковців. Діяльність ІКЕ була спрямована на вивчення і системну фіксацію всього комплексу матеріал. і духов. культури та мови мешканців уражених р-нів Укр. Полісся (зокрема традиц. будівництва, транспорту, землеробства й тваринництва, допоміж. занять — збиральництва, рибальства, мисливства та бортництва, промислів і ремесел, одягу, харчування, родин. і громад. побуту, світогляд. уявлень і вірувань, нар. знань, медицини й ветеринарії, календар. і родин. обрядовості, словес. та муз. фольклору, хореографії, нар. мистецтва, місц. говірок, ономастики й мікротопоніміки), збирання рухомих істор.-етногр. пам'яток та покинутої у відселених селах докум. архів. спадщини, антропол. і краєзнав. матеріалів, суціль. інвентаризацію нерухомих пам'яток історії та культури, місц. некрополів з метою формування регіонал. наук.-інформ. (музейно-архів.) фонду як основи збереження й відтворення втраченого культурно-істор. середовища. Зібрані ІКЕ польові матеріали зосереджені у Центрі, який продовжив пошук.-рятувал. роботи у зоні катастрофи. У складі ДНЦЗКСТК — 5 структур. підрозділів (відділи: етнології, мистецтвознавства і фольклористики, музей. та наук.-архів. фондів, сектор археології та пам'яткознавства), у яких працює бл. 60-ти н. с. Активну участь в експедиціях різних років взяли: поетеса Л. Костенко, Є. Єфремов, Д. Кулиняк, М. Загреба, Г. Остронос, А. Шкарбан, М. Матійчук, П. Гриценко, Ю. Бідношия, Л. Москаленко, Г. Скрипник, Л. Артюх, Г. Бондаренко, С. Сегеда, Н. Гаврилюк, О. Боряк, О. Брицина, І. Несен, Б. Звіздецький, В. Коваленко, В. Манько, С. Переверзєв, І.

Хоптинець, І. Марушкевич, В. Боровик, М. Семиног, В. Скібінський, Р. Захарчук-Чугай, М. Глушко, Я. Тарас, К. Кутельмах, Р. Сілецький, Р. Радович, Я. Гарасим, В. Галайчук, Л. Булгакова, С. Гвоздевич, В. Борисенко, Н. Боренько, Л. Сварник, С. Шевчук, А. Українець, Н. Ковальчук, А. Самохвалова, В. Ковальчук, А. Дмитренко, І. Сидорук та ін. 1993–2010 польовими дослідж. охоплено понад 450 постраждалих автентич. поліс. сіл (із них 143 — у зонах відчуження та обов'язкового відселення) та 94 компактні поселення переселенців. Зібрано 42 тис. рухомих матеріал. пам'яток, понад 130 тис. наук. аудіо-, відео- та фотодокументів, 16 тис. архів. документів на папер. основі; проінвентаризовано понад 1 тис. нерухомих істор.-культур. об'єктів; відкрито городище літопис. Чорнобиля 11–12 ст. (2003) та кілька десятків ін. пам'яток археології від доби верхнього палеоліту до Київ. Русі; проведено 15 істор.-етногр. виставок, зокрема «Народна культура зраненої землі» (1996), «Врятовані скарби Української Атлантиди» (2006), «Поліське ткацтво» (2010); створ. етногр. фільм «Проводи русалок (Обряди русального тижня)» (1993); випущено 3 компакт-диски традиц. музики Полісся та 30 друк. видань, зокрема «Лексичний атлас Правобережного Полісся» М. Никончука (К.; Ж., 1994), «Говірки Чорнобильської зони: Тексти», «Під полиновою зорею: Фотонарис про історію та культуру Чорноб. Полісся» (обидва — 1996), «Народна культура зраненої землі: Каталог виставки» (1997; усі — Київ), «Полісся України: Мат. істор.-етногр. дослідж. Вип. 1. Київ. Полісся. 1994» (1997), «Полісся України: Мат. істор.-етногр. дослідж. Вип. 2. Овруччина. 1995» (1999), «Полісся України: Мат. істор.-етногр. дослідж. Вип. 3. У межиріччі Ужа і Тетерева. 1996» (2003; усі — Львів), «Етнокультура Волинського Полісся і Чорнобильська трагедія» (1996, вип. 1; 1997, вип. 2; 1998, вип. 3), «Поліссязнавство: польові записи та наук. студії фольклорно-етногр. матеріалів» (1998), «Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся» (2001, вип. 1; 2002, вип. 2; 2003, вип. 3, 4), «Етнокультурна спадщина Полісся» (2004, вип. 5; усі — Рівне), «Говірка Села Машеве Чорнобильського району: Тексти» (ч. 1, 2), «Говірка Села Машеве Чорнобильського району: Мат. до лексич. атласу української мови» (ч. 3; усі — 2003), «Говірка Села Машеве Чорнобильського району: Мат. до поліс. етнологіст. атласу» (2005, ч. 4), «Весільний ритуал Центрального Полісся: традиційна структура та реліктові форми (середина XIX–XX ст.)» І. Несен (2005; усі — Київ).

Рекомендована література

1. Гончаренко Г., Омеляшко Р. Дзвони Чорнобиля не змовкають // СВ. 1989, 10 серп.;
2. Неживий О. У зоні зупиненої цивілізації // ПУ. 1989. № 4;
3. Омеляшко Р. Чорнобильська катастрофа і проблема врятування та збереження історико-культурної спадщини Полісся // Древляни. Вип. 1: 3б. ст. і мат. з історії та культури Поліс. краю. Л., 1996;
4. Його ж. Концептуальні засади та організація врятування і збереження етнокультурної спадщини Полісся // Полісся: мова, культура, історія: Мат. міжнар. конф. К., 1996;
5. Глушко М. Слідами Чорнобильської трагедії: експедиційне дослідження Київського Полісся // НТЕ. 1997. № 2-3;
6. Панчишин А. Експедиція в істину // Політика і культура. 1999. № 4;
7. Брицина О., Омеляшко Р. Името на тази звезда е «Пелин»: изучаване на традиционната култура на жителите на пострадалата от Чернобилската авария територия и на преселниците // Българска етнология. 2007. Кн. 4;
8. Ростислав Омеляшко: «У Чорнобильській зоні ще багато недосліджених сіл» / Інтерв'ю узяла Л. Яновська // Уряд. кур'єр. 2010, 15 трав.

Т. М. Шморгун

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Захисту культурної спадщини від техногенних катастроф Державний науковий центр (ДНЦЗКСТК) / Т. М. Шморгун // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2010. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-15879>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).